

Μόνο ο πόνος, όχι η πνευματικότητα

Μια «ορθόδοξη» Εκάβη και ένας άψυχα επιτηδευμένος Οιδίποδας - Κριτική Σπύρος Παγιατάκης

Με την ευκαιρία της «Εκάβης» με τη Βανέσα Ρεντγκρέιβ στους Δελφούς, έψαξα, βρήκα και διάβασα για τις «υποσυνειδητές ικανότητες μιας καλλιτέχνιδας βαθύτατα πνευματικής, καθώς η Ελένη Παπαδάκη» (Ελεύθερον Βήμα, 30.12.1943). Το δημοσίευμα εκείνο ήταν για μια κατοχική «Εκάβη» που είχε σκηνοθετήσει ο Σωκράτης Καραντινός. Το υπέγραφε ο παθιασμένος λάτρης του κλασικού ελληνικού πνεύματος, Αγγελος Σικελιανός, ο οποίος κατέληγε στα εξής:

«Αλλά, αφού είδαμε οπωσδήποτε τη ρίζα και μαντέψαμε τη ζωτικότητα της ρίζας, τούτο μόνο για την ώρα μας αρκεί. Κι όταν η ρίζα υπάρχει, αύριο θα ξαναυπάρξει και ο κορμός.» Ασφαλώς ο Σικελιανός δεν ευτύχησε να δει το πόσα κλαδιά, παρακλάδια αλλά και ζιζάνια έβγαλε η εύφορη αναβίωση του αρχαίου δράματος στις μέρες μας. Μόλις πέρυσι το καλοκαίρι ο Μάικλ Μπίλνινγκτον αναρωτιόταν στη Βρετανική «Γκάρντιαν»: «Προς τα πού λέτε στρέφεται ενστικτωδώς το θέατρό μας σε περιόδους κρίσης; Όχι, ούτε στον Σαίξπηρ, ούτε στον Μπέρναρντ Σο αλλά στους Έλληνες!»

Η «ιερή τρέλα»...

Λίγους μήνες αργότερα σε μια κριτική για την «Εκάβη» που σκηνοθέτησε ο Τόνυ Χάρισον με τη Βανέσα Ρεντγκρέιβ («Μία μεγάλη ηθοποιός. Όμως μας δίνει μόνο τη μισή Εκάβη του Ευριπίδη: μόνο τον πόνο κι όχι την παράκρουση») ο ίδιος κριτικός σημειώνει πως κανένας ηθοποιός δεν εμφανίζεται μεν ντυμένος ως Μπίους ή Ράμσφελντ, αλλά οι αναφορές και οι προεκτάσεις σε σημερινές ανάλογες καταστάσεις νικητών και ηττημένων είναι ολοφάνερες. Τώρα η γνώμη μου για τη Βανέσα Ρεντγκρέιβ είναι πως ήταν μια εξόχως υποφέρουσα Εκάβη πλην ελάχιστα «πνευματικής», για να δανεισθώ την έκφραση του Σικελιανού για την Ελένη Παπαδάκη, σ' αυτή την στρωτά «ορθόδοξη» παράσταση του Τόνυ Χάρισον που είδαμε στο νέο «αρχαίο» θέατρο του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου στους Δελφούς.

Μάλλον κάτι τέτοιο πρέπει να εννοούσε και ο Αγγλος κριτικός μιλώντας για έλλειψη «ιερής τρέλας». Γιατί ασφαλώς «το κοινό» με την παρέλευση

Η Βανέσα Ρεντγκρέιβ ήταν μία εξόχως υποφέρουσα Εκάβη στο νέο «αρχαίο» θέατρο του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου στους Δελφούς.

των αιώνων αλλάζει. Δεν αλλάσσει βεβαίως η ψυχή του ανθρώπου, διότι τότε θα ήτο αδύνατον να εκτιμήσωμεν καλλιτεχνικά έργα» όπως γράφει και ο Φώτος Πολίτης το 1915, λέγοντας επίσης ότι: «Ο «Οιδίπους Τύραννος» δεν μένει μόνον διά την υπόθεσίν του, αλλά προ πάντων διά τον τρόπον, δι' ου εμφανίζεται και προχωρεί εις την λύσιν της η υπόθεσις αυτή».

Αρχισα με παλιές αναφορές —και θα το συνεχίσω γιατί το παρελθόν διδάσκει— για να φθάσουμε στον κατά Κιμούλη «Οιδίποδα» για τον οποίο έχουν ήδη ειπωθεί πολλά αρνητικά. Προσωπικά συμφωνώ με τα περισσότερα.

Στόχος οι θεατές

Ήταν μια άψυχα επιτηδευμένη παράσταση, μ' εμφανή το στόχο της να «κερδίσει» θεατές. Η επιρμένη παρουσία του Γιώργου Νταλάρα και η τσιρικτή αφωνία της Νόνικας Γαληνέα —ανάμεσα σ' άλλα πολλά τα οποία καλύτερα να μην αναφερθούν— μαρτυρούν για την αλήθεια των παραπάνω.

Δεν υπάρχει η παραμικρή αμφιβολία πως για να μη ξεραθεί ολότετα η αρχαία ρίζα που έλεγε ο Αγγελος Σικελιανός πρέπει να υπάρχει συνεχής ανανέωση και προσαρμογή στη σημερινή ζωή, νοοτροπία και φόρμα. Ναι, ακόμα

και «εκμοντερνισμός» και να μη φοβόμαστε τις λέξεις.

Γιατί αλλιώς θα επιβληθούν αυτοί οι «αρμόδιοι υπάλληλοι (η λέξη δηλώνει την εξάρτηση) οι οποίοι με «πόθο και πάθος» έχουν βαλθεί να ξεριζώσουν τη ρίζα, για να πάψει να γεννάει και ναρκοθετούν τη μοναδική παρηγοριά της Επιδαύρου, για να κάνουν την ιερή φύση «βαριετέ» όπως έγραφε (στις 30 Σεπτεμβρίου 1981 στη «Μεσημβρινή» ο αξεχαστος Τάσος Λιγνάδης, ο οποίος στο ίδιο άρθρο κατέληγε: «As θυμηθούμε όμως τα παλιά, για να καταλάβουμε τα καινούργια και να ξεσκεπάσουμε τους αγιογδύτες και τα σχέδια τους»). Κι εφόσον τούτη η στήλη τυχαίνει να θυμάται σήμερα τα παλιά, να αναφερθώ κι εγώ σε μια σχετική με το κυνηγητό της επιτυχίας παλαιότερη συνομιλία που είχα με τον Αλέξη Μινωτή (έχει δημοσιευτεί σε παλαιότερα τεύχη των «7 Ημερών» της «Κ»):

— Δεν σας ενδιαφέρει να έχει επιτυχία μια παράστασή σας αρχαίου δράματος; Δεν σας ενδιαφέρει, τέλος πάντων, τι καταλαβαίνει ο θεατής;

— «Θα σου πω κάτι τολμηρό. Ο θεατής, μου είναι κάτι το τελειώς δευτερεύον. Αν θέλεις μάλιστα, ο θεατής θα πρέπει να περιμένει τουλάχιστον δυο γενιές για να καταλάβει. Το λάθος το

δημοσιογραφικό -το δικό σας λάθος- είναι ότι θέλετε έτοιμη τραγωδία για το κοινό. Αρα την παραγγέλλει το κοινό κι όχι ο συγγραφέας. Εμένα μου την παραγγέλλει τη τραγωδία ο Σοφοκλής, ο Αισχύλος κανένας άλλος!»

— Δεν πρέπει όμως να υπάρχει κι αυτή η περίφημη επικοινωνία με το κοινό;

— «Ποιος είπε όχι; Όμως θα πρέπει να εκπαιδευθεί και το κοινό. Να συνεισφέρει και αυτό. Να μάθει. Δεν μπορεί το κοινό να συνεννοηθεί έτσι στα εύκολα με τον Σοφοκλή! (οργισμένα) Από πού κι ως πού δηλαδή;...»

— Με τι θεολογικό εφόδιο θα πάει ένας σημερινός άνθρωπος να καταλάβει τη μεταφυσική του Αισχύλου;

— «Το κοινό μπορεί να εκπαιδευθεί. Ήδη κάτι τέτοιο άρχισε. Στην αρχή ξέρεis τι γινόταν όταν πρωτανοίξαμε εδώ την Επίδαυρο; Ερχονταν χιλιάδες άνθρωποι για να κάνουν κυρίως την εκδρομή τους και να φάνε τα κεφτεδάκια τους κάτω από τα δέντρα. Μάλιστα όλοι τους κουβαλούσαν μέσα στο θέατρο κι από ένα τρανζίστορ. Οι παραστάσεις ήταν τις Κυριακές μαζί με το ματς. Κι ενώ εμείς παριστάναμε την Εκάβη και τον Οιδίποδα αυτοί άκουγαν τα γκολ!»

Όμως μέσα στην τελευταία 25ετία (σ.σ. η μανιτοταινία είναι του 1979) οι άνθρωποι έχουν αλλάξει κι έρχονται πλέον για να συμμετάσχουν σε μια μυσταγωγία. Για ν' ακούσουν τραγωδία. Εκπαιδευτηκαν. Κι αυτό αποτελεί τη μεγάλη επιτυχία....

Αν η Επίδαυρος πέτυχε αυτό γίνεται λόγω της δύναμης που έχουν τα κείμενα. Η δύναμή τους είναι ότι δεν ερμηνεύουν αλλά ζούνε. Αν ερμάνευαν τη ζωή όπως το κάνουν τα, λεγόμενα, κοινωνικά έργα δεν θα μπορούσαν να γίνουν καταληπτά. Όμως αυτά παραμένουν εξίσου επίκαιρα όσο και τα φυσικά φαινόμενα. Σε τέτοιες απλότητες έφτασε, που λές, η τραγωδία της οποίας το ξεκίνημα ήταν από βαθύτατες πηγές μεταφυσικής και τραγικού ρίγους και τελικά κατόρθωσε να μεταδίδει τα πάντα με τα πιο απλά μέσα. Όσο για τις παραχαράξεις, αυτές γίνονται πάντα από τους σκηνοθέτες....»

Παρελθοντολόγησα αρκετά ξεφεύγοντας από την καθουτή δουλειά μου που είναι η θεατρική κριτική; Δεν νομίζω.